

fectum, quia sine ipso est nihil. Quoties ergo a bono devias, a Verbo te separas, quia ipsum est bonum: et ideo nihil efficeris, quia sine Verbo es, sine quo factum est nihil. » Et paulo post: « Si ergo nihil fui, cum sine te facti, quasi nihil fui, et velut idolum quod nihil est, quod quidem aures habet, et non audit; nares habet, et non odoratur, oculos habet, et non videt. » Sic Ezechiel de Tyro peccatrice ait, cap. xxvii: « Ad nihilum deducta es, et non eris usque in perpetuum. » Et de ejus rege superbo, cap. xxviii, 19: « Nihil factus es, et non eris in perpetuum. » Et Apostolus, Galat. vi, 3: « Si quis, ait, existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. » Septimo, proprie et physice peccatum est nihil, quia adhaeret et letatur in creaturis, easque opponit et anteponit Creatori: creature autem, si cum Creatore comparetur, sunt umbra rerum, non vere res, ideoque sunt nihil. Dei enim essentia et nomen est: « Ego sum qui sum, » q. d. Ego sum qui solus habeo verum, plenum, solidum, aeternum et immensum esse; creaturae vero a me participant umbram tantum hujus veri esse, quia esse ipsarum tam est exile, diminutum, breve, fugax, instabile et caducum, ut si cum meo esse comparetur, potius dicenda sint non esse, quam esse. Consequenter creature sicut non habent verum esse, sic nec habent verum bonum, sed umbram tantum boni: ens enim et bonum convertuntur; quare ergo et quantum est esse, tale et tantum est bonum, quod infima entis est proprietas. Hinc Christus: « Quid, inquit, me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus, » Luc. cap. xviii, 19, q. d. Tu censes me esse merum hominem, non Deum; noli ergo me vocare bonum, quia vera bonitas, sicut et vera entitas, non homini, sed soli competit Deo. Hinc et philosophi docent Deum in nullo esse predicamento; quia predicamenta sunt series rerum duntaxat creaturarum. Deus ergo haec omnia transcendens, solus unum verumque substantiae et omniunumque predicamentum constituit, cujus respectu nostra predicamenta, omnesque res eis contentae, sunt tantum umbrae, imo nihil. Quod dixi de bono, idem dico de veritate, sapientia, potentia, justitia, sanctitate aliisque attributis. Haec enim in Deo habent verum esse, in creaturis umbram essendi duntaxat. Quocirca Deus in Scriptura vocatur « solus sapiens, » Rom. cap. xvi, 27; « solus potens, » I Timoth. cap. vi, 15; « solus immortalis, » ibidem vers. 16; « solus Dominus, » Isaia cap. xxxvii, 20; « solus bonus, solus prestans, solus justus, » II Machab. cap. i, 24; « solus pius, » Apoc. cap. xv, 4; « solus gloriosus, » I Corinth. cap. i, 17, quia ipse solus habet veram, plenam, increatam et immensam sapientiam, potentiam, bonitatem, etc. Peccator ergo, quia in creaturis delectatur, non in Creatore, hinc delectatur in umbra, in nihil, non in ente vero: sed quia he umbrae creaturarum in hujus vite caligine ho-

Solus
Deus est,
creator
sunt um-
brae ve-
rum.

mini caeco magnae apparent, periada ut, occidente sole, magnae altaeque cadunt de montibus umbræ; hinc umbras hasce ipse admiratur et secatur instar canis Æsopio, qui, visa umbra carnis in aqua, eam invasit (utpote quæ major carne apparebat in aqua), itaque carnem amisit, nec umbram obtinuit. Eia, Domine, aspiret dies tuae claritatis æternæ, et inclinentur umbræ hujus caliginis, vanitatis et mortalitatis. Eia, Domine, dispelle tenebras nostras, illumina oculos nostros, ut non umbras honorum, opum et deliciarum, quæ quasi prestigie in terra aciem mentis nostræ perstringunt, sed ipsos veros honores, opes et delicias, quas in cælis, diligentibus te, abscondisti et preparasti ab æterno, fixo obtutu intueamur, amemus et ambiamus. Amen.

Nota: Peccatum hebraice vocatur *ḥayin* *aven*, quod multa significat, scilicet vocationem, vanitatem, iniquitatem, laborem, fatigationem, afflictionem, idolum, nihil et nihilum. Haec enim omnia in se revera habet, imo reipsa est peccatum. Rursum *ḥayin* *aven* per crasin est *ḥayin* *on*, id est dolor, nimirum peccatum in se contrahit paritque omnem dolorem. Insuper *ḥayin* *aven* per crasin est *ḥayin* vel *ḥayin*, id est *en* vel *ain*, hoc est non, sive negatio entis omnisque boni. Hoc enim est peccatum, ut jam ostendi. *Aven* ergo est *temoni*, hoc est, peccatum est filius, imo et pater doloris.

15. GENTEM. — Assyrios, qui vastant Samariam; et Chaldaeos, qui vastant Jerusalem, itaque totam Chananaeam; hujus enim terminus aquilonaris est Emath, meridionalis est torrens Ægypti, puta rivus ex Nilo derivatus de eremo veniens, qui Judæam dividit ab Ægypto, et inter Rinocolluram et Pelusium in mare influit. Unde alibi saepe vocatur torrens Ægypti, aliquando torrens deserti, aliquando fluvius turbidus, id est Nilus, quia ex eo oritur et profluit. Ita S. Hieronymus, Remigius, Rupertus, Hugo, Lyranus et Arias. Alii tamen, ut Theodoretus, Vatablus, a Castro, per gentes solos Assyrios accipiunt; censent enim hinc agi tantum de Samariae et decem tribuum eisdem, atque alludi ad robur et potentiam Jeroboam regis Israel, sub quo propheta vit Amos. Hæc enim verbis obterit ejus animos et vires, de quibus dicitur IV Reg. xiv, 28: « Reliqua autem sermonum Jeroboam, et fortitudo ejus qua preliatus est, et quomodo restituit Damascus et Emath Judæ in Israel, nonne hæc scripta sunt, etc. » Et vers. 25: « Ipse restituit terminos Israel, ab introitu Emath usque ad mare solitudinis. » Hinc presidentiæ et robori Jeroboam et Israelis opponit se Deus per Amos, dicens totidem verbis, sed antistrophis: Ecce ego adducam Assyrios qui vastent Israel, ab Emath usque ad mare solitudinis, imo ulterius usque ad rivum Ægypti, et tunc videbunt quam infirma fuerit eorum firmitas, quam inane robur, quam vana et falsa providentia, cum eorum virtus in debilitatem,

gloria in contumeliam, jactantia in gemitu et lamenta transibit. Utraque sententia ita concilianda est, ut dicamus Prophetam primario

agere contra Samariam et decem tribus, secundario contra Jerusalem et Judæos, uti initio capituli ostendi. Quænam sit Emath, dixi vers 2.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Videt Amos primo, locustam depascentem terram Israel. Secundo, ignem in illam immittit, sed utramque plagam deprecans precibus suis avertit. Videt tertio, Deum depone trullam suam curam et providentiam, qua incrustare et conservare solebat murum Israelis, indeque Israelem ruere in interitum. Rursum, vers. 10, Amasias accusat Amos apud Jeroboam, quasi seditiosum, cujus suadet ut in Bethel non prophetaet; sed redat in Jerusalem. Cui respondet Amos se non esse Prophetam, sed armentarium, a Deo tamen jussum prophetaet in Bethel: quod cum impetire vellet Amasias, ex Deo intus illi uxoribus stuprum, liberorum necem, expulsiorem, exsilium, totique Israeli captivitatem et excidium (1).

1. Hæc ostendit mihi Dominus Deus: et ecce factor locustæ in principio germinantium serotini imbris, et ecce serotinus post tonsionem regis. 2. Et factum est: cum consummasset comedere herbam terræ, dixi: Domine Deus propitius esto, obsecro: quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? 3. Misertus est Dominus super hoc: Non erit, dixit Dominus. 4. Hæc ostendit mihi Dominus Deus: et ecce vocabat judicium ad ignem Dominus Deus: et devorabit abyssum multam, et comedit simul partem. 5. Et dixi: Domine Deus, quiesce, obsecro: quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? 6. Misertus est Dominus super hoc: Sed et istud non erit, dixit Dominus Deus. 7. Hæc ostendit mihi Dominus: et ecce Dominus stans super murum litum, et in manu ejus trulla cæmentarii. 8. Et dixit Dominus ad me: Quid uis, Amos? Et dixi: Trullam cæmentarii. Et dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel: non adjiciam ultra superinducere eum. 9. Et demolientur excelsa idoli, et sanctiones Israel desolabuntur: et consurgam super domum Jeroboam in gladio. 10. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israel, dicens: Rebellaui contra te Amos in medio domus Israel: non poterit terra sustinere universos sermones ejus. 11. Hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Jeroboam, et Israel captivus migrabit de terra sua. 12. Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides, gradere, fuge in terram Juda; et comede ibi panem, et prophetabis ibi. 13. Et in Bethel non adjicies ultra ut prophetes: quia sanctificatio regis est, et domus regni est. 14. Responditque Amos, et dixit ad Amasiam: Non sum Propheta, et non sum filius Prophetæ; sed armentarius ego sum vellicans sycamoros. 15. Et tulit me Dominus cum sequerer gregem; et dixit Dominus ad me: Wade, propheta ad populum meum Israel. 16. Et nunc audi verbum Domini: Tu dicis: Non prophetabis super Israel, et non stillabis super domum idoli. 17. Propter hoc hæc dicit Dominus: Uxor tua in civitate fornicabitur: et filii tui, et filiae tue in gladio cadent, et humus tua funiculo metietur: et tu in terra polluta morieris, et Israel captivus migrabit de terra sua.

(1) Hoc capite incipit altera pars libri Amos, comminationes continens figuratas, sive emblematicas. Et hoc quidem caput duos complectitur partes: primo, prophetiam; secundo, historicam.

Primo, visiones tres in controversiam adductæ proponuntur a Propheta populo: representabat autem earum, primo, sub imagine famis ex locustis immissis ortæ, vastationem ex Phalis incursionem factam, ad Propheta tamen preces mitigatam, 1-3; secundo, sub imagine ignis trullam rectoris partem alieumens, depurationem

aliquot tribuum Teglisthphasar factam, ad easdem tamen preces exhibitam, 4-6; tertio, sub imagine muri a cæmentario non illiti, et hinc colabatis, ruinam regni ob substractam Dei tutelam overi, 7-9.

Secundo, impugnantur ab Amasia sacrificio idoli in Bethel, 10-13; sed vindicatur a Propheta, qui primo, legationem sibi a Deo extraordinarie delatam declarat, 14, 15; secundo, prophetam jam factum repetit, 16; tertio, nova induram hanc sacrificii instantium praedicatione corripit, 17.

1. ECCE FICTOR LOCUSTARUM. — « Fictor, » id est figulus, plastes et formator locustarum: hoc enim significat hebræum יצטר *iatser*. Alii legerunt alius punctis יצטר *iatser*, id est figmentum, plasma. Unde Chaldaeus vertit: *Ecce creatio locustarum*; Septuaginta: *Ecce factus locustarum*; Tigrina: *Ecce examen locustarum, q. d. Vidi Deum quasi platen, fingere et formare ingens examen locustarum, ipsumque examen ab eo jam formatum et productum invadere terram Israel. Solus Arias vertit: Fingens exatores.*

Porro hebræum גבה *gobe* significat *locustas*, eo quod elevet et exallent pedes, a radice גבה *gaba*, id est exallavit: *gobe* ergo, q. d. Gibbosi (et ut Itali dicunt, *gobi*) eruribus. Jam *gobim* plurale, in regimine habet *gobe*. Est enim hic quasi reginen genitivi, nimirum, « locustæ in principio, » id est locustæ principii, hoc est primi temporis germinantis; tunc enim locustæ teneant herbam et germen, quo mire delectantur, depascunt, ingens satis campisque damnum inferunt. Nota: Propheta non tantum per verba, puta per locutionem internam, excipiebant et audiebant oracula Dei, sed subinde etiam videbant ideam, vel species quasdam oculis, aut potius imaginationi sue objectas, per quas quasi per symbola edocebantur a Deo de futuris rerum eventis. Hæ enim species significabant et symbolice representabant res futuras vel arcanas. Sic Jeremias, cap. 1, 41 et 43, vidit virgam vigilantem, et ollam succensam, per quæ significabatur Nabuchodonosor, qui quasi virga percussurus, et quasi olla accensa combustus erat Hierosolymam. Sic Ezechiel, cap. 1, vidit currum cherubicum, quasi solum gloriosum iudicis et vindicis Dei. Sic Isaias, cap. vii, 20, vidit novaculam acutam, quæ representabat Assyrios, qui quasi novacula rasuri erant terram Israel. Pari modo Amos hic vidit fectorem quemdam et platen, qui agmina locustarum fingeret et formaret, uti figulus fingit vasa vel animalia ex luto. Jam fictor hic est Deus, qui omnium animalium rerumque est creator et plasmator: hoc enim significat hebræum יצטר *iatser*. Hic ergo examina locustarum, id est innumeros milites Assyrios, producit, et per turmas educit, ut terram decem tribum depascantur et devastent. Locusta enim habet speciem militis armati, volentis insilire in hostem. Similes locustas vidit Joel, cap. 1, 4 et 3, Joannes, *Apocal.* cap. ix, 1 et 2, ubi multa de iis dixi, quæ proinde hic non repetam. Porro Lyranus, Clarus, Vatablus et Arias locustas hic proprie accipiunt, quasi Deus famem et sterilitatem, ex frumenti corrosione futura a locustis, minetur Israeli, hoc non est improbabile: sub his tamen potius symbolice intelligit Assyrios, qui populum corrosent, id est occiderunt vel captivarunt. Unde Propheta, ejus clade ingemiscens, ait vers. 2: « Domine Deus, propitius esto, obsecro: quis suscitabit Jacob, quis par-

vilus est? » id est ad paucitatem reductus. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Rupertus, Haymo, Dionysius et alii passim.

Moraliter, nota: *fictor* significat Deum artem et curam suam intendere in locustis efformandis, sicut figulus omnem cogitationem et industriam adhibet in excoigando et effingendo vase figulino. In hisce enim animalculis elucet ars et potentia divina: « Nec in ullo magis quam in his tota natura est, » ait Plinius lib. 9. cap. ii. Nimirum locusta, apis, musca, etc., si naturam, organa, membraque omnia spectes, magnum mirumque est Dei opus et artificium: sin usum consideres, multo est majus. Nam Deus quasi mirus artifex, locustas et muscas ita fingit et format, ut per eas domet tyrannos et reges potentissimos (uti Pharaonem) ac gravissima eis infert supplicia. Hoc est quod ait per Jeremiam cap. xviii, 4: « Ecce ego fingo contra vos malum, et cogilo contra vos cogitationem: » fingo, id est excogilo et formo ita apposite, ut malum et poena adamussim culpæ vestre respondeat, eamque suo modo et modulo adæquet: sicut judex excogilat supplicium sceleris latronis congruum et commensum. Vide Tertullianum, lib. II *Contra Marc.* cap. xxiv. Sciunt ergo coloni, sciunt cives, cum grando uvas percudit, cum aurugo segetes afflat, cum tonitru et fulmen agras siderant, cum locustæ, eruca, bruchi, etc., sata depascuntur, ea a Deo immitti: Deus enim horum omnium est factor et fictor. Quocirca ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum ejus: ut ad ejus nutum feriant peccatores. Itaque procellis hisce et creaturis non indignetur mortales: uti faciunt stolidi canes, qui lapidem quo appetitunt insectantur et mordent, non hominem jacentem: sed ad creatorem et vindicem, qui eas fingit et format, oculos convertant: ab eo veniam et indulgentiam scelerum humiliter confessione efflagitent. Qui enim ipsi obstrepit et obmurmurat, majorem in se ejus iram provocat: « Nam cum culpa sua feriri se denegat, quid aliud quam justitiam ferientis accusat? » ait S. Gregorius lib. XXXII *Moral.* cap. vi. Cogitet ergo illud S. Pauli, *Rom.* ix, 20: « Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? »

IN PRINCIPIO GERMINANTUM SEROTINI IMBRIS, — id est in principio veris, cum omnia germinare solent per imbrem serotinum, id est verum. In Hebræo est: *In principio cum ascenderet serotinus, scilicet imber verus, qui prima eundem et crescere facit germina. Matutinus enim imber Hebræis est, qui mane, id est tempore sementis depluit in octobri, ut semina riget, solvat et radicet in terra. Serotinus est, qui sero, id est tempore aristarum et messis, depluit in vere, ut aristas graminis impleat, fecundet et maturet. Aut potius hunc serotinum explicat, dum subdit: « Et ecce serotinus post tonsionem regis, » q. d. Serotinum imbrem intelligo eum qui, postquam prima herba et gra-*

mina luxuriantia detonsa essent pro fano, ad alendos equos regios, depluit, facile ut detonsa herba repullularet et recresceret, ac in culmos spicasque evaderet. Sensus est, q. d. Deus has locustas, id est Assyrios, finxit et emisit in terram Israel tempore vero, id est illo quo res Israeliticæ a cladibus respirare, vernare, prosperari et in segetem ingentem crescere incipiebant, adeo ut Israelite regi Assyriorum monarchæ tam potenti rebellare auderent. Ita S. Hieronymus. Pro serotinus hebraice est לרקק *lekese*, quod proprie significat imbrem serotinum: hunc enim significat מלכסס *malcosse*, uti omnes Hebræi fatentur, quod ab eadem radice descendit, imo idem est cum *lekese*. Pagninus tamen *lekese* vertit: *Herba serotina*; Tigrina: *Herba renascens et repullulans*: per quam Vatablus accipit fenum autumnale, sive *carum*, puta herbam quæ in pratibus, postquam illa falce demessa sunt, succrescere solet, estque apprime commoda ovibus, sicut vice versa fenum verum commodum est equis, q. d. Locusta hæc involavit in fenum autumnale, quo pasci solent oves, illudque depasta magnam famem et cladem intulit ovibus. Alii, ut Clarus, melius per herbam serotinam accipiunt, non autumnalem, sed vernam: eam nimirum, quæ post primam graminis luxuriam et copiam resecta ad alimentum equorum regiorum mox repullulavit, ac in spicas et culmos succrevit: et sic hæc versio cum nostra in idem redit. Sensus enim est, q. d. Deus finxit locustas in principio germinationis, quæ post demissionem in pabulum equorum regiorum factam, rursus imbre serotino repullulavit in culmos; ac tunc illam invadens locusta radicitus depasta est.

Allegorice S. Cyrillus in *Zachar.* cap. x, et S. Hieronymus in *Job* xxviii, pluvia matutina fuit lex vetus data per Moysen, qua semina jacta per patres legis nature germinabant: serotina vero est lex nova data per Christum, qua semina legis veteris germinantia maturaverunt, et ad perfectionem perducta sunt.

ET ECCE SEROTINUS POST TONSIONEM REGIS. — Ita legendum cum Romanis; non, post tonsionem regis, uti legunt nonnulli: sique explicant, q. d. Locustæ hæc de more eo tempore enate sunt, quo depluente imbre serotino segetes (quas depascuntur) succreverunt, et quo pariter tonderi solent oves, scilicet sub æquinoctium vernum, « in quo oves neque frigus, si lanam detraxerit; neque aestum, si nondum detonderis, sentiant, » ait Columella lib. VII, cap. iv. Verum legendum est, post tonsionem regis, non regis. Hoc enim significat Hebræum אחר גזיזי *achar ghizzi amnelech*. Secundo, Septuaginta pro 1 legentes affine ג, scilicet pro גזיזי *ghizzi*, גג *gog* vertunt: *Et ecce bruchus unus Gog rex*, vel, ut Complutensia, in *Gog regem*; nam pro אחר *achar*, id est post, legerunt אחר *achad*, id est unus, atque *lekese*, quod prius vertentur serotinus, æque ac Noster et alii hic ver-

tunt, *bruchus*: forte pro *lekese*, legerunt לרקק *lekese*, id est *ligurio*, qui omnia lambit et lingit, qualis est bruchus. Videntur ergo Septuaginta bruchi innumerabilem multitudinem Gog genti savissimæ comparasse, quæ terram Judæam vastatura describitur, ait S. Hieronymus. Septuaginta sequitur Arabicus Antiochenus, qui vertit: *Ostenidit mihi Dominus, et (quod) ipse ventens cum pullis (parvulis) locusta, adveniens, currens. Et hæc est quæ vult in terram Gog veniens, currens. Et hæc est quæ habet ejus. Et vicinus Arabicus Alexandrinus: Locusta congregata est, et effervet (ebullit) de valle prima in principio hiemis, et ignis venit in fine astatis: et ipse est Gog rex. Tertio, Aquila pro ghizzi perperam legens אזה *aza*, id est *Gaza*, vertit: *Ecce serotinus post Gaza regem. Quarto, S. Hieronymus in Comment.* vertit: *Ecce post serotinum tonsor (sive tonsura) regis, sicutque explicat: « Ostendit, inquit, Dominus Sennacherib regem Assyriorum cum infinita exercitus multitudine, instar locustæ universa tondensis, esse venturum in principio imbris serotini, quando cuncta vident, et cunctarum rerum abundantiam pollicentur. Has autem locustas, quæ primo vere volitabant, bruchus innumerabilis sequebatur, qui veniebat post imbrem serotinum, et appellabatur tonsor, vel tonsura regis, eo quod universa vastaverit. Hunc tonsorem Isaias, cap. vii, 20, acutum novaculam vocat, et statim explicat vocatque regem Assyriorum: novacula igitur et tonsor regis, exercitus Chaldeorum est, qui in modum bruchi universa populatus est, » Locusta ergo est Sennacherib cum suis agminibus: post quem sequitur bruchus, id est Nabuchodonosor cum suis, qui relicta a Sennacherib vastavit. Ita et Theodoretus, Remigius, Haymo, Albertus et Hugo. Aliter Rupertus et Ribera: Locusta, aiunt, est Salmanasar, qui decem tribus vastavit: bruchus est Sennacherib, qui duas tribus afflixit; sed, orante Ezechia rege, per angelum cessa sunt ejus castra.**

Verum hæc omnia proprie ad decem, non ad duas tribus spectant, colligitur primo, ex eo quod in Bethel, quæ erat decem tribum, prophetabat Amos. Unde, vers. 13, ab Amasia inde jubetur egredi, et peregre ad duas tribus. Secundo, quia vers. 9, in tertia plaga comminatur regi Jeroboam et Israeli exidium: ergo prima vel secunda plaga nequeunt referri ad Sennacherib, qui duas tribus post exidium Jeroboam et Israeli afflixit. Tertio, quia duas priores hæc plagas a se intentatas Deus placatus precibus Amos suspendit et remisit. Constat autem cladem a Salmanasar et Nabuchodonosor reipsa Judæis fuisse inflictam, non autem suspensam, eamque fuisse integram et extremam; nam Salmanasar decem tribus, Nabuchodonosor duas everit et abduxit. Denique in Hebræo et Latinis codicibus non habetur: *Et ecce post serotinum tonsor regis, ut legit S. Hieronymus, sed vice versa: post transponitur, diciturque: Et ecce serotinus post tonsionem regis. Quæ ver-*

sensum S. Hieronymi non admittunt, sed elidunt: significant enim serotinum imbrem non ante, sed post detonsam et demessam a ministris regis, pro eum equis herbam, eam fecisse repullulare, ac tum in eam involasse locustam, ut eam depasceret, eo sensu quem jam subiungo.

Nico ergo hanc tantum ad decem tribus spectare: illarum enim tres clades ab Assyriis inflictas, sibi ordines succedentes, totidem visionibus prævidit ac prædixit hic Propheta. Unde ter repetit: « Hæc ostendit mihi Dominus. » Prima, quam hic describit, inflicta fuit a Phul, qui primus e regibus Assyriorum Israelam invasit. Huic ergo singula hujus prophetiæ et visionis partes ex sequo respondent. Propheta eas concise enarrat, aut potius convolvit. Accipe eas explicatas et adaptatas. Vidit Amos primo, herbam primo germinantem et luxuriantem: illa significabat res Israelis efflorescentes. Secundo, vidit eam tonderi et demeti a rege: hic est Benadad rex Syriæ, qui valde afflixit Israelam, ejusque opes totidit, et demessit. Tertio: « Vidit serotinum post tonsionem regis, » hoc est vidit herbam a rege Benadad demessam, per imbrem serotinum, id est subsequentem, repullulare et reflorescere. Id factum tempore Amos per Jeroboam filium Joas regem Israel, qui suo robore et armis res Israelis afflictas restituit, ut patet IV Regum, xiv, 23. Inde quarto, vidit Amos in herbam repullulantem involare locustas a Deo formatas, eamque depasci. Id factum per Phul regem Assyriorum, qui regnum Israelis restauratum et restitutum a Jeroboam, invasit magno exercitu, regnante in Israel Manahem, suum finem regni Ozie regis Juda. Quinto, Amos prævidens hanc locustarum, id est Assyriorum, irruptionem, precatur Deum ut cladem hanc ab Israele avertat; precatur et impetrat: « Misertus enim Dominus super hoc, dixit: Non erit. » Id ita contigisse patet: nam Manahem ex tributo quinquaginta siclorum singulis capitibus indicto, dedit Phul mille talenta argenti, quibus acceptis, Phul « reversus est, nec moratus in terra, » ut dicitur IV Reg. xv, 20. Ita a Castro quoad rem, licet in modo non tam explicite, nec tam adæquate.

2. ET FACTUM EST: CUM CONSUMMASSET (locusta) CONEDERE HERBAM TERRE. (« Cum consummasset, » id est compisset consummare: significatur enim actus inchoatus, non perfectus. Sic dicitur Luc. cap. ii, 21: « Postquam consummati (id est cepti sunt consummari) dies octo, » id est die octavo. Sensus est, q. d. Cum in visione vidissem locustarum agmen incipere depascere terram Israel, adeo ut videretur eam omnino depasturam, et intellexissem a Deo per hoc significari, quod exercitus Phul et Assyriorum plane expilaturus et vastiaturus esset terram Israel dixi (ego Amos, tantam Israelis vastitatem futuram prævidens, et indignis conans): « Domine Deus, propitius esto, miserere Israelis tuæ et affligendi et at-

rendi, ejusque expilationem et stragem tantam averte. Causam subdit: quis suscitavit Jacob, quia parvulus est? — « Parvulus, » scilicet primo, numero, id est paucus; secundo, robore, quia infirmus et invalidus; tertio, opibus, quia pauper et miser. Sensus est: Quis eriget Jacob, id est Israelam, si permittas Phul eum atterere, exhaustare et accidere? q. d. Nisi avertas, o Domine, ita hæc strages Phul, populus Israel ab eo ita accidet et minuetur, ita fiet parvulus, id est paucus et modicus, ut instaurari nequeat, sed intereat et pereat. Ita S. Hieronymus. Dicit, « parvulus est, » non quod jam esset: nam jam Israel per vires et arma Jeroboam recreverat; sed est positus pro erit. Dicit tamen est, quia in symbolo locustarum terram depascientium, jam eum parvulum, id est certo expilandum et atterendum videbat Amos.

3. MISERTUS DOMINUS, DIXIT: NON ERIT — hæc plaga locustarum quam vidisti, q. d. Ego exortus tuis et aliorum Prophetarum precibus, plagam hanc a me comminatum revoco, faciamque ut non veniat locusta, id est Phul, qui vastet terram Israel. Ita contigit: quia vastationem imminuentem averit et redemit Manahem rex Israel, dando Phul mille talenta argenti, ut superius dixi. Hic verum est illud Themistocles apud Plutarchum in Apophtheg.: « Perissemus, pueri, nisi perissemus. » Perditus enim ad Deum confugiens, ab eo salutem et omne bonum impetrat; ut impetravit Themistocles exsul et profugus a Xerxe rege Persarum, nuper hoste suo, cum ejus opem implorans, ab eo magnis donis ornatus et ditatus est. Ita hic perditio Israelis prævisa a Propheta movit eum ad ardentem preces, quibus illi veniam opemque ac dona Dei conciliavit.

4. HÆC OSTENDIT MIHI DOMINUS. (Hæc est secunda ostensio Dei, et visio Prophete, qua vidit Deum iudicem mittere ignem in terram Israel, qui prius abyssum, id est molem magnam aquarum, cum absumpsit; deinde partem terræ selectam, ac pari modo reliqua omnia combussisset, nisi Amos precibus suis iram ignemque Dei stillisset et repressisset. Hoc est enim quod ait:) ET ECCE VOCABAT JUDICIUM AD IGNEM DOMINUS. — Arabice: Vocavit in justitia ignem; Syrus: Vocavit ad iudicandum in igne, per ignem. Sic et Septuaginta. Est prosopopœia; tribuit enim Deus hic iudicio personam quasi iudicis, aut victoris, quasi dicit: Deus iudicium, id est sententiam suæ condemnationis et ultionis quasi iustum vindicem mittit ad ignem, quasi ad tormentum, ut scilicet ignem excitet, eoque consumat terram Israel, et devoret abyssum multam; Tigurina, abyssum profundam; Pagninus, voraginem magnam, id est populi, domorum et opum immensitatem; et partem, id est portionem selectam et hæreditariam. Unde et Chaldaus vertit, hæreditatem, q. d. Deus sæpius variis suppliciis corripuit Israelitas; ac cum vidit illos non respicere, devoravit tandem eum ad ignem

reducere, et obduratos concremare. Ita Emmanuel, Mariana et alii.

Secundo, Hebræum לרוב לרוב verti potest cum Tigurina et Aria: Et ecce vocas ad litem, vel ad iurgium in igne Dominus, q. d. Deus iudicem citavit, et in jus ad suum tribunal vocavit terram Israel, provocans ad ignem; atque illi litem intendit, ut ageret eam ream ignis, et ad incendium damnaret. Tertio, Vatablus vertit: Et ecce vocat Dominus ad litigandum cum igne, q. d. Vocat Dominus ad sese angelos ministros justitiæ suæ, ut iudicio suo damnatos plecterent igne, hoc est incendio magno abyssum multam, id est multam terræ regionem et partem, scilicet regionum pratorum, absumerent.

Quæres, quodam fuit hoc iudicium ignis? Respondet Lyranus et Vatablus Deum immisisse in terram Israel ignem proprie dictum, aut, ut alii, ingentem sicut ardorem, qui abyssum, id est mare Galilee siccaret, ac magnam frugum fructumque partem torreret et perderet. Tale fuit incendium quod sub Phaeonte rege contigit tempore Moysi, ut notat Eusebius in Chron., de quo multa fingunt et fabulantur Poete.

Audi Ciceronem, lib. II Officior.: « Phaeontii, inquit, filio Sol facturum se esse dixit quidquid inquit; optavit ut in curram patris tolleretur; sublatus est; atque is, antequam constitit, ictu fulminis deflagavit. Quanto melius fuerat in hoc promissum patris non esse servatum? » Hinc dicitur est Phaeon Amos sed quæres, id est a luce, et ab eo, id est ure, ait Servius in illud Æneid. V:

Auroram Phaeontis equi jam luce vehebant.

El Ovidius, II Metamorph., fuse fabulam enarrans ait:

Tunc vero Phaeon cunctis e partibus orbem
Aspicit accensum, nec tantos sustinet æstus:
Et mox arbitrio volucrum reptatur eorum.
Sanguine tum credunt in corpora summa vocato
Æthiopum populos nigro traxisse colorem.
Tunc facta est Libye raptis hominibus æstu
Arida.
Arsit et Euphrates, Babylonius arsit Orontes,
Ænad Alpheus, ripæ Sperchiades ardent;
Quodque suo Tegus annæ veilit, fluit ignibus aurum.

Et inferius Jovem fulmine afflantem Phaeontem ita pingit:

Infonat, et dextra fibratum fulmine ab ære
Misti in arigam, pariterque animique rotisque
Exiit, et sævis compescit ignibus ignes.
At Phaeon ruitos flamma populante capillos
Volvitur in preceps, longaque per aera tracta
Fertur.

Non est quod pater ei prædixerat:

Phaeon, penam pro manere poscit.

Secundo, Arias per ignem accipit pestem, quam ait Deum immisisse Israeli, quæ abyssum, id est

magnum populi multitudine, et partem optimum et principum absumpsit.

Tertio, S. Hieronymus, Remigius, Rupertus, Hugo et Ribera censent post cladem decem tribuum prima visione Amos præsignificatam, ac secunda ejus visione præsignificari cladem duarum tribuum, et excidium ac incendium Hierosolymæ infligendum a Nabuchodonosore et Chaldaeis. Nam cap. precedenti, vers. 4 et 12, significavit Amos se non tantum contra Samaritanum et decem tribus, sed etiam contra Sionem et duas tribus prophetare. Hæc enim devoraverunt abyssum, id est ingentem populi multitudinem et opum, quæ erat Hierosolymæ (ipsa enim erat quasi abyssus et oceanus hominum) ac partem, id est templum: hoc enim erat pars et hæreditas Dei, æque ac urbis sanctæ. Sed huic ex positione obstat primo, quod hoc capite directe contra decem tribus, non contra duas vaticinetur Amos, ubi ostendi vers. 1. Secundo, quod Amos omnia hæc cladem præcibus suis avertit: constat nihil eum non avertisse excidium Hierosolymæ. Hoc enim de facto contigit, ubique ipsa infirmum est. Dies: Amos suis precibus impetravit ut hoc excidium sarciret, scilicet ut Judei post 70 annos Babylone redentes restaurarent Jerusalem. Respondet: Id non sufficit. Nam Deus, flexus precibus Amos, dixit: « Sed et istud non erit; » quæ verba significant plagæ non restorationem, sed omnimodam cessationem et revocationem, q. d. Plaga hæc a me comminata non eveniet, retinebo eam, ignem quem comminatus sum, non immittam.

Quarto ergo et genuine, iudicium hoc ignis in Israelam exercitum Deus per Teglatphalasar regem Assyriorum, qui post Phul quasi ignis ingenti ardore et ferocia invasit Israelitas, atque abyssum multam, id est innemeram turbam populi, puta tribus Ruben, et Gad, ac dimidiam tribum Manasse humiliori loco trans Jordanem, quæ in abisso sitas, insuper partem illam insignem Israelis cis Jordanem positam, puta tribus Nephthalim, Aser et Zabulon, adduxit in Assyrios, IV Reg. xv, 29, qui reliquas omnes pariter abduxisset, ac Samaritanum cum regno Israel evertisset, nisi Deus flexus precibus Amos ejus ardorem inhibuisset, ac reliquias Israelis conservasset. Ita a Castro.

Mystice, Christus iudex vocabit iudicium ad ignem, id est ignem ad iudicium per hypallagen, ut ignis quasi iudex ipsi in die iudicii assidet, et damnatos ab ipso comprehendat et convolvat in tartara, juxta illud Psalm. cxxv, 3: « Ignis ante ipsum præcedet, et inflammat in circuitu inimicos ejus. » Et Psalm. xlix, 3: « Ignis in conspectu ejus exardescet, et in conspectu ejus tempestas valida. »

Audi S. Gregorium, lib. XXXIII Moral. de iudicium, ait, ad ignem vocatur, cum iudex sententia ad partem jam alteram concremationem

tenditur. Et multam abyssum devorat, quia iniquas atque incomprehensibiles hominum mentes concrenat, que nunc se hominibus etiam sub signorum miraculis occultant. Pars autem domus Domini comeditur, quasi illos quoque gehenna devorabit, qui nunc quasi in sanctis actibus de electorum numero se esse gloriantur.

7. HEC OSTENDIT MIHI DOMINUS. — Est hæc tertia hujus capituli visio, qua Propheta videt Deum quasi cæmentarium stare cum trulla in manu, qua murum Israelis oblinere et incrustare solebat, pertesum jam scelerum Israelis, deponere trullam, ut significet se curam et tutelam Israelis, qua eum suis legibus, fide et cultu quasi muris, quos sua opo et defensione quasi trulla et calce oblinere et roborare solebat, ob ejusdem idololatricam et criminaria deponere et abjicere; itaque eum resignare et tradere Assyriis, qui cum ferro flammæque vastent. Ita S. Hieronymus, Remigius, Haymo, Hugo, Lyranus, Ribera, Fernandus in *visione*. cap. XXXII, et alii. Ubi nota maximæ Dei ire pœnæque signum esse, cum ipse a republica vel ab anima cujusque abijt, eam deserit et derelinquit: hoc enim ipso tradit eam hostibus, ut ipse quibus illa sine Dei auxilio resistere nequit.

SEPER MURUM LITUM, — ideoque pulchrum aspectu, et firmum robore. Hinc et Aquila, ait S. Hieronymus, veritè dicitur, id est stagnaturam, vel inunctionem, aut illitaram, qua murus stagnatur, id est inungitur, illinitur, incrustatur a cæmentario per trullam. Theodotus vertit, *taxi-pæros*, id est *tabescentem*. Hinc et Rupertus putat Amos hic prædicere excidium Hierosolymæ per Titum et Romanos. Verum obstat quod sequitur: « Et demolientur excelsa idoli. » Tempore enim Titus, Judæi non coluerunt idola. Agit ergo Amos de excidio Samariæ, post quinquaginta circiter annos futuro sub Hosee, anno sexto Ezechiae regis Juda.

Nota: Murus litus est qui calce illinitur et incrustatur, non tantum ut sit elegantior, sed etiam idque magis, ut perseveret firmior contra nimbos et procellas. Muri enim male illiti procellis quassantur, finduntur, et tandem in ruinam eunt, juxta illud *Ezech. xii, 11*: « Die ad eos qui liniunt absque temperata, quod casurus sit: erit enim imber inundans. » Trulla est instrumentum quo fabri lapides in fabrica componunt, ac calcem e vase hauriunt, et muro injiciunt illinuntque. Murus ergo illitus trulla Dei significat Israelem, dum a Deo oblinetur et incrustatur, id est tegebatur, roboratur et protegebatur, stetitque integrum et invictum contra omnes hostium insultus. Porro trulla in manu Dei stantis super, id est juxta, prope (sic enim dicitur *Lucæ iv, 38*: « Stans super (id est juxta) illam, imperavit febrim ») murum, significat prærogivem jugemque Dei in tuendo Israele curam ac providentiam. Sicut enim cæmentarius cum trulla adest parieti, ex quo plu-

via calcem deiecit, ut damna ruinasque omnes impacta trulla sarciat: Ita pariter Israeli ab olim hucusque astitit Deus; sed jam offensus, et quasi desperans de restauratione tam ruinosi muri, id est Israelis, ponit abjicere trullam suæ curæ et protectionis, sinique eum ruere in interitum. Unde ait: « Non adjiciam ultra superinducere, » superlinere trulla et incrustare. Hebraice: *Non adjiciam ut pertanseam eum*, scilicet eum oblinendo, sarciendo et roborando, q. d. Non pertanseam illum impune, sed puniam et occidam eum. Sic enim ait cap. viii, 2: « Non adjiciam ultra ut pertanseam eum. » Deus enim sua clementia, condonatione et gratia, quasi calce oblini tegique peccata, juxta illud *Psal. xxxi, 1*: « Beati, quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata; » Hebraice: *Beati dimissi prævaricatione, et tecti, vel operi peccato*. Cum vero Deus calcem et trullam ponit, sinit peccata cum peccatoribus quasi aperta et hiantia, ut paleat pluviae et nimbis, id est divinae vindictæ ab hostibus, a quibus deiciuntur et aguntur in ruinam. Ita hic Deus ponens trullam Israelis, hoc ipso eum tradidit Assyriis. Significatur ergo hæc depositione trulle, ultima Israelis derelictio et strages, ac extremum excidium illi indulgendum a Salmanaasar anno 6 Ezechie regis Juda. Unde symbolice Clarius per trullam et calcem accipit flagella et clades Israeli impactas a Deo, ut respiceret, et reclus in fide cultuque Dei consisteret. Has jam deponit Deus, quia eum obduratum et impotentem statuit omnino deserere, et hostili ferro ignique tradere et resignare.

Secundo, pro trulla hebraeum *תנאנא*, quod hic tantum reperitur, Rabbinii et hebraizantes moderni vertunt, *perpendicularium plumbeum*, vel stanneum, aut *normam et amussim*, ad quam fabri ædificare solent, ut recta, æqualis et commensura sit fabrica et muri. Ita R. David, Lyranus, Pagninus, Arias, Vatablus. Unde vertunt: *Ece Dominus stans super murum perpendiculari, et in manu ejus perpendicularium*; vel, ut Tigurina: *Ece Dominus constitit super murum ad normam extructum, et habebat normam in manu sua*. Quod eodem sensu, quem jam de trulla dedi, accipi potest, q. d. Dominus ponit, id est deponit, perpendicularium, ad quod ædificare et restaurare solebat murum Israelis, hoc est, Dominus deponit reipublice et regni Israelis curam, sinique illud ruere. Alii tamen, ut Vatablus et Arias, per perpendicularium, accipiunt Dei judicium, et justæ vindictæ mensuram, quasi dicat: Deus pro circulo et curvatura suæ misericordiæ, applicuit Israeli perpendicularium suæ justitiæ, ut eum ex æquo pro sceleribus puniat, ut deinceps non misericorditer ei pareat, sed juste eum plectat. Unde Chaldaeus vertit: *Ece Dominus constitit super murum judicium, et coram illo erat judicium*. Et dicit Dominus: *Quid tu vides, Amos? et respondi: Judicium*. Dicit ergo Dominus ad me: *Ece ego judicium exercebo in*

medio populi mei Israel, non addam ultra ut dimittam eis.

Tertio, Symmachus, Syrus et Septuaginta pro trulla hebraeum *anach* vertunt, *adamantem*. Aiant enim: *Et stabat super murum adamantinum, et in manu ejus adamas*. Et dicit Dominus ad me: *Ece ego impono adamantem in medio populi mei Israel*. Hebraeum enim *anach* nonnulli deducunt a radice *נאח* *nacha*, id est percussit, ut *anach* sit idem quod *percussor*, qui scilicet alia omnia percussit et confringit, ac a nullo alio percussit et confringitur, qualis est adamas. Hinc adamas symbolum est duri judicii, ac rigida, irrevocabilis et inevitabilis vindictæ; æque ac perpendicularium, de quo jam dixi. Idem significat sartago ferrea, quam vidit Ezechiel cap. iv, 3, scilicet firmum Dei decretum everendi Jerusalem. Hoc enim opponit hic Israeli in sceleribus suis obfirmato et obdurato. Unde Arabicus Alexandrinus vertit: *Ostendit quasi hominem stantem super arcem de lapide adamantino, et in manu ejus lapis ex eo; et ego projecit hunc lapidem in medio populi mei Israel, et non addam requirere eum, et peribit subsanctio*. Quare mirum est Arabicum Antiochenum pro adamante vertere *legem*, sensumque dare *contrarium*. Sic enim vertit: *Et ecce ipse murus stans super respicientes*. Et dicit mihi Dominus: *Quid est hoc quod vides? Et dixi: Est lex*. Et dicit Dominus mihi: *Ece ego confringo legem in medio populi Israel, et non adjiciam declinare ab eo*.

Sensus ergo est, q. d. Utinam animus, æque ac murus Israelis et Samariæ, sit durissimus et adamantinus, ego tamen ut adamas longe durior et fortior, eum confringam et conteram. Significatur ergo adamas cultibet potentiæ etiam adamantinæ oppositam esse Dei omnipotentiam, et vindictam quovis adamante fortiorum, juxta illud *Zachar. vii, 12*: « Et cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem et verba, etc.: et facta est indignatio magna a Domino exercituum, etc. Et dispersi eos per omnia regna que nesciunt: et terra desolata est. » Ita Fernandus in *visione*. xxxiii. Simili modo Ezechiel, cap. iii, 7, cum audisset a Deo: « Domus Israel alitrua fronte est, et duro corde, » audit illico: « Ece dedi faciem tuam valentiorum faciebis eorum, et frontem tuam duriorum frontibus eorum: ut adamantem et ut silicem dedi faciem tuam. » Malo enim nodo malus querendus est cuneus, et mens ac facies adamantina adamantino malleo contundenda est. Ita Theodoretus. Rursum, adamas significat rigidos, et ad misericordiam inflexiles sævosque Assyrios; hos enim imposuit Deus Israeli quasi malleos adamantinos, ut eum contunderent. Sic Ovidius, lib. IV *Metamorph.*, dicit inferni aditus clausos esse adamante, vel, ut Virgilius, VI *Æneid.*, columnis adamantinis, et Status, lib. VII, regias Martis fores obserat adamante; ac Horatius Marti dat lorica adamantinam, id est invictam et omnia vincentem. Vide quo de adamante dixit Ezech. iii, 9.

Audi S. Hieronymum hic ex Xenocrate: « Adamas, ait, sui nominis lapis est, quem nos indomitum possumus appellare, eo quod, primo, nulli cedat materia, ne ferro quidem. Nam si ponatur super incudem et gravi ictu feriat mallei, antea incus et malleus vulnus accipiunt, quam adamas conteratur. Secundo, cum ignis omnia domet, et universa metalla consumat, reddit adamantem quæriorem, ut in parvulum quidem angulum vis nimii ardoris oblundat. Tertio, Vidi et in auro adamantem magnitudine milli, cumque vicinum consumatur aurum longo usu ac nimia vetustate, solus adamas non atteritur. Quarto, Nulla lima imminui potest, sed e contrario limam terit, et quidquid atterit lineis sulcat. Quinto, Hic lapis durissimus et indomabilis solo hircorum cruore dissolvitur, et missus in calidum sanguinem perdit fortitudinem suam (hoc tamen alii negant, ut dixi *Ezech. iii*). Sexto, Est autem parvus et indecorus, ferrugineum habens colorem, et splendorem crystalli. Septimo, Quare adamas generis describuntur: primus est Indicus secundus, Arabicus; tertius, Macedonicus; quartus, Cyprius, pro qualitate regionum plus vel minus duritiam possidentes. Octavo, Dicitur quoque in electricis similitudinem venena deprehendere, et maleficus resistere artibus. » Deinde hæc symbolice applicans Christo: « Talis, ait, est Dominus et Salvator, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, etc., factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. De quo Isaias scribit cap. lxi: Non est species illi, neque decorei vidimus eum, et non erat pulchritudo: despectum et novissimum hominum, virum dolorum, et scientem ferre infirmitatem. Hic stat super murum adamantinum, id est super Sanctos et Apostolos suos, quibus donavit ut ipsi adamantes vocarentur, et a nullo superati dicerent: Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instans, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, que est in Christo Jesu Domino nostro. Petrus quoque qui erat fortissimus adamas, porta inferorum non prevaluerunt adversus eum (hæc de causa Pontificis romani gestant crucem ex adamantem, ut moneatur crucis Christi et S. Petri, ac utriusque fortitudinis adamantinæ, eamque imitentur). Hic vir et Dominus qui stat super murum adamantinum, habet in manu sua adamantem, quia nisi Dei teneatur manu, et illius vultu auxilio, omnem perdit fortitudinem, dicente Domino in *Evang. Joan.* cap. x: Nemo potest rapere de manu Patris mei. Et in tantum robustus est ut dicatur ad eum: Si transferis per ignem flamma non comburet te, *Isaiæ xliii*. Quantis

que magis tentationibus cœditur, tanto fortior fit, et pro nomine salvatoris inter flagella latur. Cumque a nullo superari queat, solo mortificere libidinis calore dissolvitur. Hæc enim sanguinis hircorum et ipsius hirci dicitur esse natura, ut sit ad libidinem calidissimus, et quod ignis edomare nequeat, solus illius dissolvat cruor. Ponit ergo Dominus hujusmodi adamantem in medio populi sui Israel, etc., ut omnia hereticorum mysteria, domumque Jeroboam, qui primus populum Dei separavit, percutiat gladio atque subvertat.

Hactenus S. Hieronymus, quem secutus est Viagas in cap. IX Apoc. Comment. I, sect. II: Adamas, ait, est Christus in manu Patris; murus adamantinus est Ecclesia, super quam est Christus. Pater ergo Christum quasi adamantem in medio gentium ac principum misit, quem tamen nulla potentia frangere unquam potuit; quam inviolam fortitudinem ipse muro adamantino, id est Ecclesie sue communicavit, dicens S. Petro Ecclesie capiti: « Tu es Petrus, et super hæc petram edificabo Ecclesiam meam, » *Matth.* xvi, 18.

9. ET DEBOLIENŒR (passive et active, id est destruentur et destruent, Assyrii) EXCELSA IDOLI. — « Excelsa, » intellige fana et altaria idolis dicata, in quibus his sacrificabant. Hebr. *excelsa Isaac; Isaac*, id est Israelis, sive populi Israel, qui ab Isaac et Jacob prognatus est, ita Vatablus; vel, ut Clarus et R. David, dicuntur *excelsa Isaac*, quod in his ad similitudinem et memoriam Isaac a patre Abraham immolati, filios suos idolis, ut Moloch, immolarent et concremarent. Melius Septuaginta, Arabiens et Syrus, *excelsa Isaac*, vertunt, *altaria risus*, vel derisionis (Isaac enim hebraice risum significat, et a risu nomen accepit: quia nascens risum et gaudium ingens sterilibus parentibus attulit), id est ridicula et deridenda, hoc est *excelsa idoli*, ut verit Noster; idola enim hebraice vocantur *even*, id est res vane, levicolæ, ludicre; et *altim*, id est deiuli, sive dii levicolæ et ridiculi. Sic Jeremias, cap. x, 15, idolum vocat « opus risu dignum. » Et cap. 17, 18: « Vana, ait, sunt opera (sculptilia idolorum) et risu digna. » Quod enim magis ridiculum, quam inanimo idolum ex ligno, ære vel auro manu hominis efformatum, estimare et colere ut deum, ut nomen, quod omnia cognoscit, creet et gubernet? Vido *Baruch* toto cap. VI. Aliter Theodoretus; censet enim *eris risus* dici, quod idololatræ apud eas conviviis, hilaritat, risibus, cantibus et lascivis vacarent, juxta illud *Ezodii* xxxii, 6: « Sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere. »

ET SANCTIFICATIONES ISRAEL DESOLANTUR. — « Sanctificationes, » hebraice *מקדש* *miedesco*, id est *sanctuarium*, puta templa vitulis aureis in Dan et Bethel aliisque urbibus consecrata: que enim paulo ante vocantur *excelsa idoli* ab objecto, hic a subiecto vocantur *sanctuarium Israel*. Ita Lyranus, Vatablus, Arias et alii; licet Septuaginta veriant, *sacrificia*;

Chaldeus, *sacra*. Remigius, Hugo et a Castro intelligunt ipsa idola, puta ipsos vitulos aureos. Verum hebræum *miedesco* proprie significat *sanctuarium*, id est templa. Significat ergo Assyrios combusturos templa vitulorum et idolorum Israelis, in quibus Deum ad iram et emulationem provocaverat.

ET CONSURGAM SUPER DOMUM JEROBOAM IN GLADIO, — *q. d.* Trucidabo posteros Jeroboam, ejusque stirpem regiam exscindam. Jeroboam hic non est filius Nabat, auctor regni, schismatis et idololatricæ; sed alter eodem nomine, filius Joas, nepos Jehu, pater Zacharie. Id ita contigisse patet; nam Zacharias, filius Jeroboam, occisus est a Sellum, qui regnum ab ejus familia ad suam transtulit, *IV Reg. xv*, 13, ut Jehu ejus proavo interminatus erat Deus, *IV Reg. x*, 30. Ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus, Lyranus et alii. Quare minus recte, et nimis ample Theodoretus per *domum Jeroboam* accipit totum regnum Israel, *q. d.* Regnum Israel cum suo rege Hosee exscindam per Salmanasar, anno 6 Ezechie regis Juda. Nam Hosee, ultimus rex Israel, non fuit e domo et stirpe Jeroboam. Hæc enim jam seculis erat in ultimo ex ea, rege Zacharia.

10. ET MISIT AMASIAS SACERDOS BETHEL AD JEROBOAM. — Amasias pontifex idolorum, puta vitulorum aureorum in Bethel, timens ne populus Israel oraculis et minis Amos perculsus idola abjiceret, et cultum veri Dei amplecteretur, itaque sibi oblationes et victimæ vitulis offerri solite decederent, ipseque pontificatu, forte etiam vita, privaretur, tanquam pseudopontifex et pseudopropheta, hæc de causa accusat prophetam Amos apud Jeroboam regem, tanquam seditiosum et regni perturbatorem, quasi qui populum a Jeroboam avocare, et ad sceptrum Juda traducere et revocare moliretur. Ita faciunt hodie heretici et politici in Anglia, Hollandia, Bohemia, etc., qui catholicos et sacerdotes insectantur, eosque apud magistratus accusant et calumniantur, reosque perduellionis agunt, quasi qui pretextu religionis reges et principes solo suo deturbare, aliosque reges et principes catholicos inducere moliantur, et ad id plebem sollicitent. « Rebellaui, inquit, contra te » novus hic « Amos; » et in Septuaginta, *συρραξας*, id est *congregationes et conjurationes fecit contra te*: omnes enim congregationes ad verbum Dei, et ad Missæ sacrificium, estimant esse conjurationes contra magistratum et statum politicum.

11. HEC ENIM DIXIT AMOS: IN GLADIO MORIETUR JEROBOAM. — Mentitur pseudopropheta. Non enim dixerat Amos: « In gladio morietur Jeroboam; » sed, « Consurgam super domum Jeroboam in gladio, » scilicet occidendo, non ipsum Jeroboam, sed ejus filium Zachariam, ut dixi vers. 9.

12. ET DIXIT AMASIAS AD AMOS. — Cum videret Amasias pseudopropheta regem Jeroboam suis erminationibus contra Amos non moveri, eum-

que ut Prophetam habere ac revereri, aggreditur ipsum Amos, leni oratione et adulatione suadens ei ut, relicta Bethel, transeat in Judam: Noli, ait, mihi hæc facere injuriam, cum ego tibi non sim injurius; noli invadere parochiam et diocesim meam, ego non invado tuam; noli populum meum a me avocare, ego non avoco tuum. Ego pontifex et propheta sum in Israel et Bethel: ita ex Theca urbe Jude oriundus Judeus es; vade ergo ad tuos Thecitas, ago prophetam in Juda; nil tibi cum meis Bethelitis. Hoc est quod sequitur:

QUI VIDES (id est o videns, o propheta Amos), FUGE IN TERRAM JUDA. — *q. d.* Ego tanquam amicus tibi amico suadeo fugam, quia in Bethel et Israel, upote urbe et regione idolorum, rex ipse cætenque omnes idololatræ tibi parant insidias, cætenque machinantur. In Juda vero securus eris, ac in pretio et honore habebis, upote Propheta Domini.

COMEDERE (ergo) IBI PANEM, — id est ibi exercee munus prædicandi, ex eoque alimoniam et lucrum capta, uti ego capto in Bethel, *q. d.* Quicquid et late ibi vive ex tua prophetia, ac sine me pariter in Bethel pacifice et splendide vivere ex meo sacerdotio, oblationibus et victimis idolorum; nec mihi hæc offerre tam pinguem et faucibus eripias. Ita S. Hieronymus, Remigius et Lyranus, Addit Arias, *q. d.* Fuge in terram Juda, ut ibi habeas panem, ac evadas famem quam Israeli obventuram vaticinatus es.

13. ET IBI BETHEL NON ADICIENS ULTRA UT PROPHETES, QUIA SANCTIFICATIO (hebraice *מקדש* *miedesco*, id est sanctuarium) REGIS EST, ET DOMUS REGNI EST. — *q. d.* Bethel est locus sanctus dicatus vitulis aureis, in quo rex habet suum palatium, æque ac templum et basilicam, in quo eosdem colit, quod est quasi domus sacra et fanum totius regni, ad quod orationis et sacrificii causa confluant omnes Israelite ex toto regno decem tribuum. Bethel ergo est locus sacer, quem rex suis idolis sibi que segregavit et sanctificavit. Si igitur viderat ipse et populus te contra illud illiusque deos vaticinari, plane metuendum est ne capiat et occidat te. Quare consule tibi, et migra ex Bethel in Judam. Ita Remigius, Albertus et Arias. Nota: templa a regibus in palatio, vel juxta palatium, aut alibi, pro toto regno regio sumptu et magnificentia edificata, dicte sunt basilicæ, *q. d.* Regales, scilicet domus et delabra; *βασιλικæ*: enim Grecis est rex. Ita Constantinus Romæ palatium suum Lateranum in templum convertit, indeque vocata est basilica Lateranensis et Constantiniana.

Secundo, Bethel erat sanctuarium regis, quia a Jeroboam filio Nabat, primo rege Israel, in Bethel erecti sunt vituli aurei, eisque templum erectum, *III Reg. xii*, 32. Ita Lyranus et Arias.

Aliter S. Hieronymus; per regem enim accipit deum, puta Baal, sive Jovem, qui est « rex

hominumque denique, » *q. d.* Bethel regi, id est Baal, est sacra et dicata, ne ergo in illam Deum Juda, utpote alienum et contrarium, concionando inducas.

14. RESPONDITQUE AMOS, etc.: NON SUM PROPHETA. — Septuaginta: *Non eram Propheta*, scilicet ex arte, instituto et professione mea, *q. d.* Officium meum non est prophetare, sed pascere armenta: Dominus tamen ab his me abrupit, ut hæc vobis prophetem et annuntiem, quod peracto, rursus rediturus sum ad mea armenta. Alii enim propheta, sive predicator, a puero vel a Deo, vel a parentibus, vel ab aliis prophetis et prædicatoribus instituebantur et docebantur prophetare, id est prædicare. Amos vero a nullo fuerat institutus, nullis ejusmodi scholas frequentarat; sed ab armentis subito raptus est a Deo, factusque Propheta: ita S. Hieronymus, Albertus et Arias. Aliter S. Gregorius, lib. II *Moral. cap. xl*, Remigius et Hugo; putant enim eo tempore quod dixit hæc Amos, recessisse ab eo spiritum prophetie, ut vere dixerit Amos: « Non sum Propheta, » id est nunc non habeo, non sentio spiritum prophetie. Hic enim spiritus per intervalla prophetas corriphebat, docebat, movebatque ad prophetandum: non enim erat permanens et stabilis, sed transiens et abiens. Verum de hoc non agit hic: nec enim Amasias postulabat ab Amos, ne hoc instanti, sed ut deinceps nunquam amplius prophetaret in Bethel contra vitulos aureos. Prior ergo sensus genuinus est, cui addit secundo: « Non sum Propheta, » *q. d.* Ex arte prophetandi non vivo, non auctore hunc, ut tu facis, Amasia, quia vivo ex meis armentis. Ita Sanchez. Tertio, alii, *q. d.* « Non sum Propheta, » vestitu et habitu, quia vestitum meum rusticianum ut rusticus refino. Propheta enim proprium habebat habitum, puta saccum et cilicium, *Zachar. cap. xiii*, 4 (1).

SED ARMENTARIUS EGO SUM, — puta pastor boum, camelorum, mulorum, equorum et similibus majorum animalium. Hæc enim vocantur armenta, quia idonea sunt ad opus armorum, ait Festus: vel, ut Valla, ab *arando*, quasi armenta, indeque per crasin armenta. Unde Aquila, Symmachus et Theodotus vertunt *βουνοεις*, id est, ut Arias,

(1) Licet Maurer satis confidenter dicat, horum verborum vim veram non perspexisse interpretes, non contemnendam putamus hanc interpretationem ab illo datam: « Sensus hujus et sequentis veritas hic est: Falsus es, sacrificiale, quod me vitum dixisti, et numero me fungi putas, ex quo idonea mores mihi reddat (vers. 13); neque enim ex ordine prophetarum ego sum, prophetarum in scholis institutus, officii publici causa docens et habens unde bene vivam; sed opilio ego sum in re tenui natus, qui ne cogitavi quidem de prophetico munere inter vos colendo, donec ad id obendum vim divina impulit. » Propulsi igitur atque disolvit falsissimam et nefandam sacrilegicam Bethelensem innovationem coire se mercedis causa munus propheticum (Israeliticam more prophetarum, vide *Osee* 1, 4.)

bulbulus; unde Bucolica vocatur carmina ruralia pastorum apud Virgilium. Hoc enim proprie significat hebreum בוקר *boker*, a radice בקר *bacar*, id est bos, *q. d.* boam custos. *Secundo*, Septuaginta vertunt אלכוד, id est caprarius, sive pastor caprarum; S. Hieronymus, *opilio*, id est pastor ovium, ut vertit Arabicus, qui addit, et agricola. Nam mox ait Amos: « Et tulit me hominum cum sequeretur gregem, » hebraice דרור *halsom*, id est oves, vel capras. Grex enim proprie est ovium, caprarum, porcorum, et similibus minorum animalium. Ita S. Cyrillus, *Prefat. in Amos*: « Amos, ait, fuit opilio, pastoritibus moribus et institutis educatus, » Et Nazianzenus, *orat.* 25: « Quid ait Amos: nonne caprarius erat, morosusque carpebat, cum Propheta illi delegatum est munus? » Hinc patet Amos et bubulcum fuisse, et caprarum, et opilionem. Nec id mirum: solent enim bobus et vaccis immisceri capræ et oves, cum iisque ire ad campos pabulatum. Unde Ovidius, *IV Metamorph.*:

Mille greges illic, totidemque armenta per herbas
Pascebat.

Et Virgilius, *III Georg.*:

Hæc satis armenis; superat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges hitasque capellas.

Porro officio Amos apte respondet ejus nomen: radix enim אָמַס *amas*, significat *onere*: inde Amos, ait S. Hieronymus, *epist. ad Paulinum*, idem est quod *onus*, scilicet gregibus; vel *onans* et *exonerans*, scilicet boves et armenta.

Moraliter, discit hic Deum eligere infirma et stulta mundi, ut in eis ostendat suam sapientiam et potentiam, ac per ea confundat sapientes et potentes mundi. Ita elegit pauperes, rudes et viles Apostolos, per quos fidei sue totum subegit orbem. Ita S. Joannes Baptista secutus humilitatem et verba Amos, negavit se esse prophetam, dicens se meram esse vocem: « Ego, inquit, vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, » *Matth.* III, 3. Quocirca a Christo meruit vocari plusquam Propheta, lucerna ardens et lucens, hominum major, per angelis, imo angelus, *Matth.* XI, 9, 10, 11.

Pulchre S. Augustinus, *serm. 59 De Verbis Domini*: « Veni, ait, tu pauper, nihil habes, nihil nosti? sequere me, tam largo fonti vas inane admovendum est. » Et S. Hieronymus: Quia, ait, Amos humilitavit se dicens: Non sum propheta, sed armentarius, hinc meruit illico spiritu prophetico donari contra ipsum Amasiam, cui dura ex Deo supplicia libere intentavit. Hic verum est istud *Psalm.* VII, 3: « Ex ore infantium et lactantium (rusticorum et rudium instar infantium) perfectisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem. »

VELLICANS SYCOMOROS. — Sic et Theodotion et Septuaginta. Id tripliciter accipi potest. *Primo*,

q. d. « Vellicans, » id est vellendo evellens et decerpens folia sycomororum, easque defrondans, ut earum frondibus pascam me pecora. Ita Remigius, Albertus et Hugo. Tria, inquit Servius in *I Æneid.*, sunt frondatorum genera: « Frondator, qui arbores amputat, et qui e frondibus manipulos facit hiemis tempore, animalibus ad pastum offerendos; et qui manibus vitium folia avellit, quo ardor solis uvam maturiorem reddit. » *Secundo*, « vellicans, » id est avellens et colligans ipsos fructus sycomororum, puta ipsa sycomora, ut iis vescar. Ita Pagninus et Tigurina. Unde aliqui hebræum בולס *boles* vertunt, *comportator*, *collector* sycomororum, quasi *boles* per metathesin idem sit quod בולל *sohel*, id est portans, comportans. Hic Aquila vertit, *ἰσχυρὸν ἀναμύρον*, id est *scrutans sycomoros*; Symmachus, *ἔξω ἀναμύρον*, id est *sycomoria*, vel *sycomoros*. *Tertio* et proprie, « vellicans, » id est unguibus ferreis incidens et scalpens sycomora, et, ut Hesychius ait, *pingens*, ut matura fiant: sycomora enim, quia dura æque ac amara admodum sunt, incidit scalpique solent, ut a sole penetrat, maturescant et dulcescant, teste Theophrasto, *Athenæo* et Dioscoride, *lib. I, cap. cxxv*; alioqui a culicibus corrumpuntur, ait S. Hieronymus, idque ad hoc, ut iis vescantur tum boves mei, inquit Vatablus, tum ego ipse, *q. d.* Ego non propheta spe panis et laci, ut tu facis, o Amasia, sed sycomoris agrestibus contentus victio. Hæc mihi ad victum sufficient; quocirca mensis et bursis alienis non inhio, ut.

SYCOMOROS. — *Sycomorus*, vel inverse *morosycus*, aut feminine *sycomorea*, dicta est a *syca*, id est *fiens*, et *moros*, id est *morus*, eo quod arbor hæc ficu similis sit fructu, moro vero foliis; aut a *μέγας* per « mega, id est fatuus, *q. d.* fiens fatua, quod insipidi et fatui saporis sit. A Plinio *lib. XIII, vii*, vocatur « fiens *Ægyptia*, » quod in *Ægypto* sola reperitur, inquit ipse, sed fallitur. Nam, ut alia fateam, frequens erat hæc arbor in *Judea*, ut patet ex hoc loco et aliis: crebra enim hujus mentio est in *Scriptura*. Porro *Sycomorum* ex *Galeno*, *Dioscoride*, *Theophrasto*, *Celso*, *Plinio*, ita describit *Ruellius lib. I De Stirpib. LXXIX*: « Est arbor amplissima ficu similitudine, largo succo, foliis moro quam proximis. Fructus ex argumento gustus ignavi cognominis, ternos, aut quaternos anno fundit, eosque non ramis ut ficus, sed caudice ipso gerit, similes caprificis, dulcioresque grossulis, hoc est primitivis in fœo pomis, sine granis interioribus. Nec maturescunt aliter quam scalpendo ferreis unguibus, magno proventus eorum in *Caria* et *Rhodo*, locoque prorsus parum tritici feracibus, populis in annoe caritate per pane frumentoque satisfaciunt. Tam restibilibs pomi ejus ubertas et copia est. Pomum ventri quidem amicum, sed minimam præbet alimoniam. Hebraice vocatur סִימֹרִים *sekom*, in plurali *sekomim*; inde *Septuaginta* et *Theodo-*

tion vertunt *σικυμωρος*; et *Latini sycominus*. Porro S. Hieronymus censet per *sekom* hoc loco Amos non significare sycomorum, sed mora que in rubis crescut: « Nobis, ait (quia solitudo in qua morabatur Amos, Thece, nullam hujusmodi gignit arborem), magis videtur rubos dicere, qui afferunt mora, ac pastorum famem et penuriam consolantur. » Verum omnes alii, quin et ipse S. Hieronymus alibi passim, hebræum *sekom* vertit morum, vel sycomorum. Videtur ergo quod Thece tempore Amos abundavit sycomoris, sed iis vel excisis, vel arefactis caruerit tempore S. Hieronymi. Sic regionum natura et feracitas variis temporum mutationibus, aut cultura defectu perit et immutatur. Olim *Libanus* cedris abundabat, nunc tunc pene caret. Olim *Judea* erat terra lacte et melle manans, nunc lapidosa est et sterilis. *Asia* minor olim paradisi erat, nunc sub *Turca* multis in locis incolta squallet; quin imo vulgare dictum est: Quocumque pedem infert *Turca*, eodem sterilitatem inducit, utpote agricolis ob ejus tyrannidem diffugientibus.

Porro sycomorum, vel *sycomium* *Syrie*, ita mihi *Romæ* descripsit Illustrissimus *Domnus Sergius Risius*, *Archiepiscopus Damascenus*, oculis testis: Arbor, inquit, hæc in *Syria* frequens, magna est et lata, sed moderate altitudinis, instar nucis non nimis alta, dissimilis tamen foliis et cortice. Nam folia habet parva et rotunda; corticem planum et pene expolitum, in album colorem vergentem: fructus fert plurimos quidem, sed admodum parvos, qui mespilum forma et magnitudine referunt, verguntque in rubedinem: dulces sunt, sed non adeo ut ficus. Dicitur autem hæc arbor *gemmayz*, indigna que in vineis aut hortis inter ceteras habeatur, eo quod ingratos et insuaves fructus producens, inutiliter sua magnitudine terram meliorum feracem occupet: quare in plateis ut plurimum, vel ad viam consistere solet, vulgo subjecta, ut quisque ejus fructibus, utpote abjectis, et nullis decoris, saporis aut pretii colligat quantum libuerit. Hinc in proverbium abiit, ut de arbore, æque ac homine inutili, vel non in loco, qui ei convenit, commemorante dicitur: « Est ut *gemmayz* in horto; » rhamnus inter quercus; anser inter coleres. Hæc de causa qui ejus fructus colligunt, tenues, egeni et viles habentur. Quocirca paupertatem suam, humilemque conditionem et statum sponte confitetur hic humilis, sanetus et a Deo electus *Propheta*, dicendo se ex eorum numero et ordine esse, qui sycomoros colligunt, iisque viciant; ut inde luceat mira Dei optimi maximi, qui ignobilia et infirma mundi elegit, ut confundat gloriosa et fortia, bonitas et magnificentia, que cum ex imo in summum evehit, et ex pastore ac bubulo *Propheta* illustrem effici.

Et dictis liquet primo, sycomorum aliam esse arborem a caprifico: distinguunt enim eas *Dioscorides* et *Ruellius* verbis jam citatis; illa tamen hinc est similis. Unde *Theophylactus* et *Euthymius*, *Luc. cap. XIX, 4*, pro sycomoro legunt caprificum. *Secundo*, sycomorum in penultima scribitur tam per « micron, quam per « mega, ideoque eam habere in carmine communem, id est brevem et longam: brevem, quia morus arbor a Grecis plerisque scribitur per « micron; longam, tum quia *μέγας*, id est fatuus, scribitur per « mega; tum quia morus arbor græce scribitur quoque per « mega in *Lexico* *Hesychii*, *Henrici Stephani*, *Joannis Scapula*, æque ac a *S. Luca XIX, 4*; unde *Poeta*:

Cornaque et in duris hærentia mora rubella.

Et patet ex *elymo*; dicta est enim arbor morus per antiphrasin, quasi minime *μέγας*, id est *fatua*; nam, ut ait *Plinius lib. XVI, xxv*, morus arborum est prudentissima, quia ledi se a frigore non sinnit: unde non nisi plane exacto frigore germem emittit; sed cum germinare incipit, in tantum germinatio erumpit, ut una nocte peragat etiam cum strepitu. Alii sycomorum dictam volunt a ficu et mora, eo quod si unum pomum ex ea decerpas, illico alterum sine mora protuberet: tante enim est fecunditas, ut et uno anno septies fructus ferat. Verum hoc etymon latinum est, nec convenit græco *μέγας*, vel *μέγας*.

Symbolice, sycomorus est *crux Christi*, ejusque doctrina, que gentibus et terrenis hominibus videtur fatua: sycomorus enim respondet arbori scientie boni et mali *Adamo* vitæ: hæc enim a multis putatur fuisse *æra*, id est *fiens*. Ita *Theophylactus* et *Beda* in *Luc. cap. XIX, 4*. Porro Amos et viri sancti hanc sycomorum, id est *crucem*, *crucisque* doctrinam vellicare, id est mente et meditatione scalpere, et profunde expendere, ruminare et penetrare debent; quo magis id faciunt, eo magis ejus dulcedinem et arcana mysteria penetrant et gustant; præsertim cum simul vellicant affines sycomoros, id est expendant et minutim inspicunt corpora martyrum a tyrannis vellicata, id est scalpata, pectinibus, cultris incisa, laniata et lancinata. Hujus rei symbolo *Zachæus*, cupiens videre *Christum*, ascendit in arborem sycomorum, *Luc. cap. XIX, 4*, uti ibidem nota *Ambrosius*.

16. NON STILLABIS SUPER DOMUM IDOLI. — *q. d.* Ne, o Amos, prophetae amplius in et contra *Bethel*, que olim fuit *Bethel*, id est domus dei, nunc a regibus nostris facta est *Bethaven* (ut tu, o Amos, eam nuncupas), id est domus idoli, puta vitulorum aureorum. Nota: *Vox stillare* *Prophetis* est frequens, et metaphorice significat effundere sensum, sive verba, sive res, easque vel bonas et beneficas, vel malas et penosas. *Doctor* enim et concionator, quando cum rudibus vel duris agit, debet stillare, non profundere suum sermonem. Si enim profundat, perdet: si stillet, sensum eos imbuet et emolliet. Verum est illud vulgus:

Silla cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo:
Sic homo fit doctus, non vi, sed sæpe studeendo.

Id sciebat Moses, qui docens rudes et duros Hebraeos, *Deuter.* cap. xxxii, 2: « Concreseat, ait, ut pluvia, doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, et quasi stilla super gramina. » Id imitantur sapientes ludimagistri, qui pueros sensim lenteque docent: sicut enim vasa angusti oris stillando sensim implentur, effundendo vero parum vel nihil liquoris hauriunt, ita et ingenia puerorum.

Hinc spectat exemplum memorabile S. Isidori Hispalensis Archiepiscopi, qui floruit tempore S. Gregorii Magni romani Pontificis, fuitque frater S. Leandri (cui S. Gregorius libros *Moralium* dedicavit), ipsique in Archiepiscopatu Hispalensi successit. Hic enim in juventute a parentibus applicatus stadiis, cum ingenio tardiore parum in his proficeret, etsi ingenti labore eis incumberet, cogitavit his relictis alteri rei se dedere. Cumque haec cogitans staret iuxta puteum, vidit et consideravit in ejus limbo, licet lapideo, sulcos, quos funes silarum, longo earum attracta, in lapide sensim effecerant. Ipsam sibi applicans: Si funes, inquit, longo usu possunt excavare lapidem, quidni longo studio potero duriliem ingenii emollire, illique scientiam et doctrinam imprimere? Resumptis ergo ingenti animo libris, continua lectione et meditatione tantum in his profecit, ut sui aetate vix doctissimus in sacris aequae ac profanis litteris, quin et in linguis, latina, graeca et hebraica, evaserit, nec illo aeo haberet sibi parem; cui proinde Hispania et doctrinam, et seminaria, in quibus S. Ildelfonsus, S. Braulius, alique Praefati sancti aequae ac eruditi, fuerunt et educati et instructi, debet. Ita habet ejus Vita apud P. Ribadeneiram et alios, die 4 aprilis.

Secundo, vox *stilla*, significat minas et pomas praesentes, quas intentant sceleratis Israelitis *Prophetiae*, esse tantum guttam si compararentur cum penis inferni, ubi imber est et torrens, imo oceanus ignis ardentis pice et sulphure, qui jugiter cremat, volvit et revolvit damnatos, juxta illud *Job* cap. xxvi, 14: « Cum vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri? » Hic ergo sunt stilla et sibilus, in inferno erunt mare et tonitru ire Dei.

17. PROPTER HOC HEC DIXIT DOMINUS: UXOR TUA IN CIVITATE FORNICABITUR, — *q. d.* Quia tu, o Ama-

sia, ob questum et lucra tua populum ad fornicationem spiritualem, id est ad idololatriam, impellis, mihi quae eam impugnant resistis, ideo congrue et juste puniens hac ignominia et indignatione, ut videas, licet fremens et frendens, uxorem tuam in civitate te relicto fornicari et adulterari, vel cum amasiis suis, ut vult Arianus, vel cum hostibus tuis, puta Assyriis, a quibus capta urbe violabitur. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius et Hugo. Unde S. Hieronymus ex Symmacho vertit *επιπορευσα*, id est *sustulisti fornicationem*.

Hec *prima* Amasiae est poena, de qua S. Hieronymus: « Grandis, ait, dolor incredibilisque ignominia, quando maritus in media civitate uxoris injuriam prohibere non potest. Non est tantus dolor in filia constuprata, quantus in uxore polluta: maritus enim libentius audit uxorem interfici, quam pollui. » *Secunda* est florum strages: « Filii tui, ait, et filiae tuae in gladio cadent. » *Tertia* est spoliatio et honorum privatio: « Humus, ait, tua funiculo metetur, » *q. d.* Assyrii et Cuthaei, invadentes et occupantes Samariam et Bethel, tuos fundos agrosque funiculo inter se dimetientur et dividunt. Olim enim famuliculis pro virgibus mensuris utebantur ad mensurandum et dividendam terram. Hinc funiculos, in Scriptura, significat sortem hereditariam, sive portionem quae cuique in hereditatis divisione sortilo obtingit, ut *Psal.* xv, 6: « Funes ecciderunt mihi in praeclearis, » quod more suo, posteriore hemistichio explicat, dicens: « Etenim hereditas mea praecleara est mihi. » *Deuter.* cap. xxxii, 9: « Jacob funiculos hereditatis ejus, » *q. d.* Jacobus, sive Israelite sunt sors et hereditas Domini. *Josue* cap. xvii, 5: « Ceciderunt funiculi (id est sortes) Manasse decem. » Et vers. 14: « Delisti mihi possessionem sortis et funiculi unius. » Et cap. xix, vers. 9: « In possessione et funiculo Juda. » Et vers. 29: « De funiculo Achaba. » *Quarta* est: « Tu in terra polluta (idololatria, infidelitate et sceleribus, puta in Assyria, ad quam captivus dueris) morieris. » *Quinta*, non tantum tu, sed et totus « Israel, » quem tu decipis, et in idololatriam sceleraque adigis, « captivus migrabit de terra sua » in Assyriam. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Remigius, Rupertus, Haymo, Hugo et alii.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Videt Amos uncinum pomorum, ut significet quod, sicut uncinum poma ex arbore carpuntur, ita Israelitas ab Assyriis fore carpentos, et abducendos in Assyriam. Causam dat, vers. 3, quod pauperes opprimerint, eisque nimis care et fraudulenter frumenta vendiderint, videntes mensuris dolosis. Unde, vers. 9, *tram atrociorum fore excidium praedicit, ut sol obtenebrescat, omnesque sacrum et calvitium sibi inducant. Denique, vers. 11, fanem extremam tum corporalem, tum spiritalem eis intentat* (1).

1. Hec ostendit mihi Dominus Deus: et ecce uncinus pomorum. 2. Et dixit: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Uncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me: Venit finis super populum meum Israel: non adjiciam ultra ut pertranseam eum. 3. Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus: multi morientur, in omni loco projicietur silentium. 4. Audite hoc qui conteritis pauperem, et defecere facitis egenos terrae, 5. dicentes: Quando transibit mensis, et venundabimus merces; et sabbatum, et aperiemus frumentum: ut immineamus mensuram, et augeamus siclum, et supponamus stateras dolosas, 6. ut possideamus in argento egenos et pauperes pro calcamentis, et quisquillas frumenti vendamus? 7. Juravit Dominus in superbiam Jacob: Si oblitus fuero usque ad finem omnia opera eorum. 8. Numquid super isto non commovebitur terra, et lugebit omnis habitator ejus: et ascendet quasi fluvius universus, et egredietur, et defluet quasi rivus Aegypti? 9. Et erit in die illa, dicit Dominus Deus: occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis: 10. et convertam festivitates vestras in luctum, et omnia cantica vestra in planctum: et inducam super omne dorsum vestrum saccum, et super omne caput calvitium: et ponam eam quasi luctum unigeniti, et novissima ejus quasi diem amarum. 11. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et mittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquae, sed audiendi verbum Domini. 12. Et commovebuntur a mari usque ad mare, et ab aquilone usque ad orientem: circuibunt quærentes verbum Domini, et non invenient. 13. In die illa deficient virgines pulchrae, et adolescentes in siti. 14. Qui jurant in delicto Samariae, et dicunt: Vivit Deus tuus Dan, et vivit via Bersabee: et cadent, et non resurgent ultra.

1. HEC OSTENDIT MIHI DOMINUS, — *q. d.* Post tot visiones et minas, Deus hanc quoque uncinum pomorum addidit, ut tot comminationibus quasi

(1) Initio hujus capitis obijciuntur Prophetae secunda visio, qua populi Israelitici excidium designatur sub uncinum pomorum symbolo data, 1.

Primo, exponitur per instans Israelis excidium extremam et totale, et addit quae ad hanc finem populi sint consecutura, 2, 3.

Secundo, affertur causa tam severi in eos esse sequendi iudicii, et hoc tanquam debitum violentiae, injustitiae et superbiae commissi supplicium, statuitur et juramento confirmatur a Deo, 4, 7.

Tertio, citum adjiciuntur aliae et praedictantur, *primo*, propter gravitatem superiorum facinororum, exilium, et in exilio interitus Israelitarum, 8; *secundo*, prosperitatis ac laetitia conversio in extremam miseriam et tristitiam, 9, 10; *tertio*, penuria non tantum cibi et potus, sed prophetiae etiam ac solatii divini, 11, 12; *quarto*, juvenutis deliquitum, corruptio et impietas, 13; *quinto*, docetur ad quos pertineat haec prophetia, 14.

ictibus repetitis dura Hebraeorum corda molliret et flocceret. Sic de Pharaone et Aegyptiis quos obduratos Deus misit in mari Rubro, ait *Psaltes Psalm.* xvii, 15: « Fulgura multiplicavit, et conturbavit eos. »

ECCE UNCINUS POMORUM, — Hebraice *כלב קין* *kelub katts*, quod Chaldaeus, Rabbini, Pagninus et Tigurina vertunt, *canistrum, vel corbiam astatis*, hoc est *fructuum astivorum*, qui scilicet in estate maturantur et matur, colliguntur. Syrus, ecce *signum finis*; legit enim *קין kets*, id est *finis*; Arabicus vertit, *vasa venationis*, et mox *sagittam venationis*, vel capturae.

Melius Noster vertit, « uncinum pomorum. » *Primo*, quia agitur hic de instrumento quo poma attrahuntur et capiuntur: hoc autem est uncinus, non corbis: per uncinum enim significantur haec et arma Assyriorum. *Secundo*, quia hebraicum *kelub* significat instrumentum venatorum